

Van traditionele bibliotheek naar inspirerende derde plek

DEN BUSSEL INNOVEERT MET SLIMME, DUURZAME VERBOUWING

TEKST Evy Van Ruyskensvelde

Het Predikheren in Mechelen, Muntpunt in Brussel en de bibliotheken van de KU Leuven ... Moderne bibliotheken zijn geen archieven meer, maar echte ontmoetingsplekken voor hun gemeenschappen. Ook de bibliotheek van Keerbergen, gevestigd in cultuurhuis Den Bussel, werd vorig jaar een volwaardige derde plek. Interieurarchitect Stijn Ruys gaf het cultuurhuis niet alleen een esthetische make-over, hij ontwikkelde een creatief en slim totaalconcept dat het maximum uit Den Bussel haalt.

De verhuizing van de oude bibliotheek van Keerbergen opende tien jaar geleden letterlijk en figuurlijk nieuwe deuren. De bestemming? De toen gloednieuwe site van cultuurhuis Den Bussel. De vernieuwingsdrang liet zich meteen voelen, met plannen voor een grondige herinrichting in de maak. In afwachting daarvan bleven de boekenrekken en het meubilair uit de jaren tachtig op post. Vandaag krijgen alle oude rekken een circulair tweede leven binnen een vernieuwend concept van de hand van interieurarchitect Stijn Ruys.

Het team van Den Bussel zag potentieel om meer dan een uitleendienst te zijn en vroeg aan Stijn of hij van de bibliotheek een volwaardige belevingsbibliotheek wilde maken. "Al tien jaar lang willen we het bruisende hart van Keerbergen zijn", vertelt het team van Den Bussel. "Toch bleven de prachtige ruimtes in ons gebouw onderbenut. Overdag stonden ze vaak leeg en alleen tijdens evenementen kwam er volk over de vloer." De coronacrisis verscherpte dat besef. "We zagen hoe inwoners van Keerbergen actief op zoek gingen naar een plek voor activiteiten waarvoor ze thuis de rust of ruimte misten. Een zogenaamde 'derde plek', een omgeving waar mensen, naast hun thuis en werk, kunnen studeren, lezen of simpelweg tot rust komen."

De eerste stappen in die richting werden in 2019 gezet, met een openbare leestafel als proefproject. Stijn ontwierp flexibele zitmodules en een grote, centrale werktafel, die hij samen met de kranten en tijdschriften in de foyerruimte voor de bibliotheek plaatste. Zo konden bezoekers er ook buiten de

Foto's: © Dirk De Lobel.

openingsuren gebruik van maken. Het experiment was vanaf dag één een succes. “Het werd meteen duidelijk dat dit een bron van leven is. Studenten vonden er een rustige studieplek, senioren kwamen er hun krant lezen en vrijwilligers gaven er na schooltijd bijles. Een schot in de roos.”

TOTAALPROJECT MET FOCUS OP TOEGANKELIJKHEID

Het succes van de openbare leestafel bracht de renovatieplannen van de bibliotheek in een stroomversnelling. Een eerste aanbesteding toonde echter aan dat voor de hand liggende ingrepen, zoals nieuwe boekenrekken voor een modernere uitstraling, een stevige hap uit het budget zouden nemen – zonder wezenlijk bij te dragen aan de beleving. “De oude rekken deden nog steeds wat ze moesten doen: boeken vasthouden”, klinkt het bij een bibliotheek-medewerker. “Ze vervangen zou bovendien niets veranderen aan het kille, magazijnachtige gevoel van onze bibliotheek, terwijl we net naar een warmere en toegankelijker sfeer streven. Zo’n grote uitgave zou dus niet bijdragen aan onze werkelijke doelstelling.” Stijn stelde daarom voor om de renovatie als een totaalproject te benaderen en heel Den Bussel een grondige make-over te geven. Een plan dat niet alleen de bibliotheek, maar ook de balie op de begane grond, de studeerplekken op de eerste verdieping en de buitenzones omvatte. Door het project breder te trekken, kon alles beter op elkaar afgestemd worden en het budget efficiënter ingezet. “Een moderne bibliotheek is geen opslagplaats voor boeken, maar een open huis dat in verbinding staat met een groter geheel en afgestemd is op de noden van zijn gebruikers. Idealiter ligt er een breed gedragen visie aan de basis – een doordacht plan

waarbij elke verandering bijdraagt aan dat grotere geheel”, vertelt Stijn.

Om de renovatie zo doeltreffend mogelijk te maken, onderzocht de interieurarchitect wat bezoekers van een bibliotheek – en bij uitbreiding van een derde plek – verwachten. “Ik bestudeerde bibliotheken en inspirerende casussen, zoals Het Predikheren in Mechelen, Utopia in Aalst en het ABC-huis in Brussel, en bracht op verschillende tijdstippen tijd door in Den Bussel, telkens met hetzelfde doel: observeren hoe bezoekers een openbare ruimte gebruiken. Wat bleek? Mensen hebben behoefte aan een toegankelijke plek. Ze willen vrij kunnen binnenstappen en zich meteen welkom voelen.”

Net daar lag een belangrijke uitdaging voor Den Bussel. “Stijn wees ons erop dat een gebouw moet uitnodigen, nieuwsgierigheid moet wekken”, aldus de centrumverantwoordelijke van Den Bussel. “Als de buitenkant dat visueel niet doet, ontstaan er drempels. En dan krijg je mensen moeilijker naar binnen – laat staan naar de eerste verdieping. Dat was voor ons een echte eyeopener.”

LAAGDREMPELIGE EN UITNODIGENDE PLEK

De bestaande structuur en het authentieke karakter van de gebouwen waren een dankbaar gegeven, maar toch ontbrak er volgens Stijn een duidelijke identiteit en samenhang. Zowel de binnen- als buitenruimtes van Den Bussel werden daarom grondig herbekeken. “Door figuurlijk een cirkel rond het gebouw te trekken en alles binnen die grenzen mee te nemen, hebben we de overgang tussen binnen en buiten verzacht”, vertelt hij. Het buitenplein kreeg een aantrekkelijke make-over met grote zitplatforms en extra groen

dankzij tegelwippen en boombakken. Lange lichtslingers verbinden het plein met het interieur en leiden bezoekers op een natuurlijke manier naar de juiste plekken. Ze geven niet alleen richting, maar wekken ook nieuwsgierigheid. “Door bepaalde elementen terug te laten komen, creëerden we een visuele verbinding tussen binnen en buiten”, klinkt het. “Ook tussen de verdiepingen zochten we naar dezelfde eenheid, bijvoorbeeld met een meterslang gordijn dat de begane grond met de eerste verdieping verbindt.” “Een plek laagdrempelig en uitnodigend maken, draait in de eerste plaats om sfeer en gezelligheid”, zegt Stijn. Daarom werd gekozen voor een uitgesproken en uitnodigende inrichting. De grote raampartijen kregen hierin een centrale rol, met ruime zitelementen bij de ramen. “Mensen zien trekt mensen aan. Wie van buitenaf iemand een boek ziet lezen, krijgt meteen het gevoel dat er iets leeft in die ruimte.” Ook bij de keuze van het meubilair werd goed nagedacht over functionaliteit en flexibiliteit. “We wilden meubels die op verschillende manieren gebruikt kunnen worden. Dat gaat niet alleen over comfort, maar ook over bewegingsvrijheid.” De interieurarchitect ontwierp in totaal maar liefst acht verschillende zitmogelijkheden, van lage en hoge zit- en relax-stoelen tot een groot zitkussen op een plateau, omringd door kleinere kussens. Dat maakt de ruimte geschikt voor iedereen die er komt: van een student die graag in de boeken duikt tot een oma op stap met haar kleinkinderen.

Ook de fysieke toegankelijkheid kreeg extra aandacht. Zo werd het gebouw volledig rolstoeltoegankelijk gemaakt, met aandacht voor bredere doorgangen en vlottere circulatie tussen de verdiepingen. “Een echt inclusieve derde plek is er een waar iedereen zich welkom voelt, letterlijk en figuurlijk.”

“In de meeste bibliotheken wordt traditioneel omgegaan met de indeling: rekken staan symmetrisch en in lange rijen, de balie krijgt haar gebruikelijke invulling ... Dat hebben we hier bewust anders aangepakt. Houten wanden creëren boekenkamers, boekengangen

vormen nieuwe zichtlijnen. We zochten naar manieren om hoekjes te creëren, zonder de openheid van het gebouw te verliezen.” De losstaande modules met planten en mobiele gordijnen dragen hieraan bij. “Het zijn eenvoudige ingrepen die de ruimte een andere dynamiek geven, zonder de eenheid of het overzicht te verstoren. Tegelijkertijd dragen ze bij aan een gevoel van geborgenheid en gezelligheid, en verbeteren ze de akoestiek. Zo wordt de bibliotheek niet alleen een functionele ruimte, maar een plek waar je graag blijft hangen.”

NIET BETER MAAR ANDERS

De flexibiliteit die in het ontwerp van Stijn centraal staat, biedt een stevige basis voor de toekomst. “Elk meubelstuk is modulaire en gemakkelijk aanpasbaar. De meeste elementen bestaan uit losse delen met zichtbare schroeven, zodat je ze eenvoudig uit elkaar haalt, herconfigureert of deels vervangt wanneer nodig. Dat geldt ook voor de verlichting. Dat maakt dat de bibliotheek, binnen twee jaar of zelfs binnen twee weken, een volledig nieuwe opstelling kan krijgen”, legt Stijn uit. “Een bank kan een sokkel voor een expo worden, boekenrekken kunnen aparte ruimtes creëren ... Alles is mogelijk, niets ligt vast.”

Interieurkeuzes werden nooit alleen op esthetiek gebaseerd, er werd ook steeds vanuit een rationele overweging gedacht: is het materiaal slijtvast en dus een duurzame oplossing? Kan het hergebruikt worden? Welke materialen verouderen mooi en krijgen een patina? Is het betaalbaar, of zijn er creatieve oplossingen? Voor het losse meubilair en de aankleding werd gezocht naar zoveel mogelijk gerecycleerde materialen en natuurlijke materialen. Denk aan stoelen uit gerecycleerd vilt of petflessen, wollen gordijnen en tapijten uit geitenhaar en jute. De balie is gemaakt van cementvezelplaat, een bekleding voor buitengevels; de kast erachter werd met vilt bekleed dat van gerecycleerde legeruniformen gemaakt is. “Een bewuste keuze”, zo zegt Stijn. “Openbare gebouwen worden

intensief gebruikt. Massieve materialen passen daar perfect bij: ze zijn robuust en gaan lang mee. Een kras of stoot kan geen kwaad. Integendeel zelfs, het past bij het industriële karakter van het gebouw.”

“Duurzaamheid en circulariteit beginnen meestal met de vraag wat er al is”, gaat hij verder. Daarom werd van bij de start alles minutieus opgemeten en in kaart gebracht om maximaal hergebruik mogelijk te maken. “De metalen bibliotheekrekken waren meer dan dertig jaar oud, maar nog steeds functioneel. In plaats van ze te vervangen, werden ze deels herlakt en kregen ze een nieuwe omkasting van massieve meubelplaten, ecologisch vrijlmd en afkomstig uit een herbebossingsproject. Het geeft ze een uniforme uitstraling en maakt er tegelijkertijd volwaardige boekenkasten van.”

Ook het terras kreeg een tweede leven. De houten planken waren somber en beschadigd, maar in plaats van ze te vervangen, werden ze hersteld en geschilderd met een duurzame Scandinavische verf – bekend van de iconische rode huizen in Scandinavië. Dat gaf het terras niet alleen een frisse uitstraling, maar verlengde ook de levensduur van het materiaal. “Het gaat niet om mooi of lelijk, beter of slechter”, benadrukt de architect. “Het draait om anders denken. Om creatief zoeken naar oplossingen en zo een maximale impact te bereiken binnen het beschikbare budget.”

MET DANK AAN BESTUUR EN MEDEWERKERS

“Het vinden van de juiste partners is essentieel in een project als dit, maar verre van een evidentie”, zegt Stijn. “De moeilijkheid ligt in het overtuigen van een uitvoerder om los te komen van de traditionele manier van denken. Om anders te kijken naar de constructie en afwerking van kasten, balies en andere interieurelementen, en zijn werkwijze aan de hand daarvan aan te passen. Je hebt een partner nodig die niet alleen durft mee te gaan in dat proces, maar er ook een uitdaging in ziet.” Ook voor het team van Den Bussel ging een intensief traject aan het project vooraf. “Door de deuren letterlijk en figuurlijk open te zetten, evolueerde de bibliotheek van een meer afgesloten werkplek naar een open en uitnodigende ruimte. Dat vraagt een aanpassing, maar tegelijkertijd creëert het een dynamische omgeving waarin interactie en ontmoeting centraal staan. Het was daarom cruciaal om medewerkers vanaf het begin te betrekken, zodat ze konden meegroeien met de nieuwe visie.”

Na het vele harde werk werd in juni 2024 het resultaat officieel voorgesteld aan het grote publiek. “De enige manier waarop we dit project konden realiseren is omdat het bestuur van Keerbergen ons de financiële middelen en het vertrouwen gaf”, blikt het team van Den Bussel tevreden terug. “We hebben gedurende het hele project elke uitgave afgewogen om de impact te maximaliseren met het beschikbare budget. Maar een project van deze omvang komt uiteraard wel met een prijskaartje. Wat Stijn hier op dat vlak gerealiseerd heeft, overtreft al onze verwachtingen. Door het project als één geheel te benaderen en doordachte keuzes te maken, hebben we veel meer uit ons budget kunnen halen. Die brede denkoefening hebben we volledig aan Stijn te danken.” De vernieuwde bibliotheek, de samenhang tussen alle ruimtes en de warme, uitnodigende inrichting ... het zijn geen ingrijpende veranderingen op zich, maar samen maken ze van Den Bussel een toegankelijke en inspirerende plek. “Bezoekers reageren verrast wanneer ze ontdekken dat Keerbergen zo’n ruimte te bieden heeft.”

Cultuurcentra en bibliotheken die inspiratie vinden in dit project en zelf een betere derde plek willen worden, krijgen van interieurarchitect Stijn Ruys nog een waardevol advies: “Vermijd traditionele indelingen en durf buiten de gebaande paden te treden. Alleen zo ontstaat een toegankelijke, inclusieve ruimte waar iedereen zich welkom voelt.” ■■

Met dichters van wacht op poëziesafari

TEKST Hein Huyghe, Dichters van wacht

Het concept Dichters van wacht blaast dit jaar vijf kaarsjes uit. Het zag het licht in 2020 en sindsdien draaiden duizenden mensen 0800 11 233 voor een babbel en een gedicht, een poëtisch antwoord op onze nood aan woorden en verbondenheid. Je kunt hen aan het werk zien op VRT MAX en tweewekelijks delen we een anekdote op [instagram.com/dichters.van.wacht](https://www.instagram.com/dichters.van.wacht). Onder onze fans: tal van bibliotheken. Zij hangen onze posters op en geven hun bezoekers het telefoonnummer als tip cadeau. Soms krijgen we van bibliotheken ook de vraag of we met *Dichters van wacht* langs kunnen komen. Dat zette ons aan het denken, wat resulteerde in een zowel eenvoudig als verfrissend, nieuw concept: *Met dichters van wacht op poëziesafari*.

Een dichter van wacht neemt een groep deelnemers op sleeptouw door de afdeling poëzie en gidst hen door deze herbergzame wildernis. Hij of zij leert hen om op de loer te liggen, verborgen parels te spotten of (on)bekende stemmen te herkennen. Wie durft mee op ontdekking?

Deze safari's kunnen afgestemd worden op specifieke doelgroepen zoals leerlingen uit het lager of secundair onderwijs, cursisten Nederlands als tweede taal (NT2) of studenten deeltijds kunstonderwijs (DKO), maar zijn ook geschikt voor elke nieuwsgierige bibliotheekbezoeker, ervaren of onervaren in poëzie. Bovendien is het mogelijk om een poëziesafari in te plannen als aanvulling op een evenement, themawEEK of festival. We staan ook open voor suggesties van bibliotheken wat doelgroepen en accenten betreft, opdat elke poëziesafari zou kunnen aansluiten bij lokale noden en behoeften.

Wie interesse heeft of graag meer wil weten, kan contact opnemen via hein.huyghe@vanwacht.eu. Samen maken we er iets moois van. ■■

